

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

05 Děti, svědci domácího násilí

Cyklus násilí ve smyslu opakování určitého způsobu chování můžeme pozorovat i z hlediska mezigeneračního přenosu. Děti si v průběhu svého vývoje osvojují řadu postojů a způsobů chování nápodobou. Jsou-li svědky násilí v rodině, přebírají tento model a aplikují ho ve svých vztazích k sourozencům, vrstevníkům a později i do partnerského života a vůči vlastním dětem.

Jak ukazují některé zahraniční výzkumy a studie, (např. Rivera and Widom, 1990; Bailey et al., 1997) mezi pachateli a oběťmi šikany ve školách, stejně jako mezi mladistvými delikventy a pachateli násilných trestných činů ve věku mladších 18 let, tvoří velkou skupinu dětí, které byli přímými svědky násilí v rodině.

Důsledky partnerského násilí na děti, jeho svědky

Děti, které jsou svědky domácího násilí, trpí stejnými obtížemi a dlouhodobými problémy jako ty, které jsou samy týrány. V rodinách, kde se otec chová násilně vůči matce, narůstá riziko přímého násilí na dětech (ať už v situacích, kdy dítě matku brání nebo v případech, kdy se stává cílenou obětí násilí). Na prožitá trauma děti reagují celou škálou projevů. Konkrétní podoba důsledků je dána kombinací celé řady faktorů.

Můžeme mezi ně zahrnout:

- věk a pohlaví dítěte
- míru brutality násilí, jehož byly děti svědky
- reakci okolí (podpora či netečnost)
- počet útoků, jichž byly děti svědky
- nestabilní výchovné metody a tělesné tresty
- zkušenosti a možnosti vytvořit si pozitivní emocionální vazbu na otce (Peled and Davis, 1995).

Projevy dětí, které opakovaně přihlížely či slyšely týrání a ponižování jejich matky, lze rozdělit do několika oblastí:

Psychické projevy

- **pocity úzkosti, bezmoci** (děti nemohou násilí zabránit, ani matku ochránit, nemají kam se schovat či utéci)
- **poruchy koncentrace pozornosti**, které vedou ke zhoršení prospěchu, pronikavé **pocity ztráty, vzteku, smutku, zmatku, deprese, nízké sebevědomí, suicidální tendence a sebeobviňování** (obzvláště menší děti si často myslí, že tatínek bije

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

maminku, protože ony něco provedly – neuklidily si hračky, neposlechly, něco rozbily, apod.)

- **strach** (čím nejasněji se jeví situace, jež strach vyvolává, tím hrozivěji ji dítě pociťuje a tím prudší jsou jeho pocity)¹.
- **regrese**, tj. návrat do předchozích, již překonaných vývojových období. V praxi to může např. znamenat, že se u dítěte, které již dobře vyslovovalo objeví znovu dětská patlavost nebo začne koktat, dítě, které již zvládalo veškeré hygienické návyky se začne pomočovat apod. Každé vývojové období klade na dítě specifické nároky, které musí zvládat. To je samo o sobě energeticky dost náročné. Pokud se má dítě vedle této vývojové zátěže vyrovnávat ještě s masivním stresem nebo násilím, kapacitně to již není možné. Jelikož dítě ohrožené násilím vyrůstá v situaci nebezpečí, musí investovat více energie k tomu, aby „přežilo“, než aby se dál rozvíjelo. Proto se vrátí k tomu, co již zná, co zvládlo a naplnění dalších vývojových úkolů může být opožděno. Příznakem takové reakce bývá často noční **pomočování, enkopréza, žvatlání, pasivita a nadměrná přizpůsobivost, žádné projevy přirozené dětské zvědavosti, dobrovolná izolace, noční můry a děsivé sny.**

Psychosomatické projevy

- nespavost,
- zimomřivost,
- bolesti břicha a hlavy,
- zvýšená nemocnost bez nalezené specifické příčiny, apod.

Projevy v chování:

- poruchy přizpůsobení,
- projevy verbální i fyzické agrese vůči vrstevníkům i dospělým,
- útky zdomova,
- porušování pravidel a nerespektování hranic,
- vyrušování, dožadování se pozornosti,
- „věšení se“ na lidi okolo, nedostatek odstupů.

Symptomy dětí, které jsou vystaveny násilí v rodině, lze kategorizovat i z jiného hlediska na specifické a nespecifické. **Nespecifické symptomy** se vyskytují u dětí z rodin s domácím násilím, ale nejen u nich. Pokud si těchto symptomů u dítěte všimnete, rozhodně by vás měly upozornit na to, že se něco děje a zvýšit vaši ostražitost.

Mezi nespecifické symptomy patří:

¹ Šilarová, E. Reakce dětí, svědků domácího násilí. Přednáška pro o.s. ROSA, 2005.

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

- Bolesti břicha
- Bolesti hlavy
- Zimomřivost
- Únava, ospalost
- Zhoršená krátkodobá paměť
- Smutek, stažení se, pokles přirozené zvědavosti
- Úzkost a strach
- Zvýšené napětí, lekavost
- Poruchy příjmu potravy
- Regrese
- Opoždění psychomotorického nebo psychického vývoje

Následující charakteristiky jsou již **specifické** pro různé formy násilí. Obvykle se vyskytují v kombinaci s některými z nespecifických symptomů, ať už se jedná o projevy v prožívání dítěte nebo chování.

Specifické symptomy fyzického násilí:

- Modřiny, oděrky, zlomeniny a jiná poranění
- Neadekvátní vysvětlení nebo vyhýbání se vysvětlení vzniku poranění
- Zakrývání zranění či modřin oblečením (např. dlouhé rukávy, kaloty či sukně i v horkém počasí)
- Vyhýbání se hodinám tělesné výchovy nebo převlékání se společně s jinými dětmi
- Strach z fyzického kontaktu
- Strach z odhalení a z toho, že by mohl být pachatel kontaktován

Specifické symptomy sexuálního zneužívání:

- Zdravotní potíže jako chronické svědění nebo bolest v oblasti genitálií, pohlavní choroby
- Sexuální chování neadekvátní věku dítěte
- Znalosti o sexuálních praktikách neodpovídající věku dítěte
- Strach a vyhýbání se fyzickému kontaktu²

---

² <http://www.kidscape.org.uk/professionals/childabuse.shtml>

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

Jak hovořit s dítětem, které bylo svědkem či obětí násilí v rodině

Pokud máte podezření, že dítě může být ohroženo násilím v rodině nebo je jeho svědkem, je důležité, abyste nejprve získali kontrolu nad vlastními emocemi. Můžete cítit pochybnosti o tom, zda je něco takového skutečně možné, nejistotu, co dělat a jak dítěti pomoci, na koho se obrátit, jak postupovat, obavy, bezmoc, soucit, vztek. Pokud máte dítěti pomoci a být mu oporou, je důležité, abyste sami zachovali klid a cítili jistotu. Je dobré vědět, co vám v situacích, kdy jste nejistí, pomáhá, čím můžete znovu získat rovnováhu.

- Pokuste se zachovat klid a přátelskou atmosféru.
- Nedejte najevo své překvapení, obavy nebo nejistotu.

Pokud cítíte, že nemůžete své emoce kontrolovat, na minutu – dvě si vezměte čas pro sebe, pravidelně a zhluboka dýchejte. Dítě ujistěte, že je dobře, že se vám svěřilo, že jeho sdělení berete vážně a že si nyní projdete možnosti, které společně máte.

Jak hovořit s dítětem o násilí?

Násilím jsme v současné době obklopeni a denně konfrontováni. Většinou se ale netýká nás ani nikoho z našich blízkých osobně. Vidíme jej v televizi, čteme o něm v novinách. Pokud mu ale máme čelit tváří v tvář a nebo hovořit osobně s někým, kdo násilí zažil, často nevíme, jak se ptát, co říct, můžeme být v rozpacích nebo nám zkrátka dojdou slova. Proto je dobré se na takové situace připravit dopředu.

Ať už se vám dítě svěří spontánně nebo rozhovor plánujete, snažte se zajistit pohodlí pro sebe i dítě. Dítě můžete podpořit např. tím, že mu sdělíte, že:

- Je velmi statečné, že vám vše otevřeně sdělilo.
- Že jste rád/a, že s vámi o tomto problému mluví.
- Že je vám líto, co se jí/mu stalo / co zažilo.
- Že to není její/ho chyba.
- Že v tom není samo, že se takové věci staly i jiným dětem.
- Že má právo na své pocity.
- Že se pokusíte udělat vše proto, abyste jí/mu pomohl/a (ale neslibujte jim věci, o kterých si nejste jisti, zda je můžete učinit).
- Že jste tam od toho, abyste jí/ho podpořil/a.
- Tím, že o násilí hovoří, může pomoci sourozencům i rodičům.

Pokud jste si všimli některých signálů naznačujících, že by mohlo být dítě ohroženo násilím v rodině nebo vám dítě tuto skutečnost přiznalo, je důležité, abyste zjistili, zda dítěti hrozí bezprostřední nebezpečí nebo opakování násilí. K tomu je potřeba znát i historii násilí v rodině, minimálně poslední incident.

NADACE
OPEN SOCIETY FUND
PRAHA

Kladte dítěti otevřené otázky, které umožňují, aby vám svými slovy popsalo, co se stalo:

- Řekni mi, co se stalo...
- Co se stalo potom?
- Kde jsi přišel/a k této modřině?

Nepokládejte otázky, které:

- již obsahují domněnky, co se stalo nebo kdo to způsobil, např.: „Tu modřinu máš od toho, jak tě maminka uhodila?“
- se ptají znovu na to, co vám již dítě řeklo, např.: „Jsi si jistý, že to byl strýček Pavel?“
- se dotazují na to, proč se to stalo (děti si pak často myslí, že je za násilí obviňujete).

Neptejte se opakovaně na stejné věci jen proto, že se snažíte dokázat, zda k násilí skutečně došlo.

Respektujte věk dítěte a jeho schopnosti

Pro dospělé ani děti není jednoduché hovořit o násilí. Děti se často vyjadřují spontánně pomocí těla, kresby. Pokud cítíte, že dítě neví, jak situaci vyjádřit nebo se stydí, můžete mu nabídnout jinou formu komunikace. Může vám situaci doma nakreslit, zahrát s loutkami nebo panenkami (stačí i papírové, které můžete společně vyrobit). Větší děti mohou situaci vyjádřit písemně.

- Hovoříte-li s dítětem, akceptujte jeho slovník a pojmenování, která používá k tomu, aby popsalo, co se stalo. Některé děti neznají adekvátní označení některých částí lidského těla nebo sexuálních praktik nebo používají označení užívaná v rodině. Neopravujte dítě a neměňte slova, která používá.
- Nepoužívejte slova, která by dítě mohla vystrašit nebo kterým nerozumí, např. znásilnění, incest, týrání a zneužívání dětí, partnerské násilí apod.
- Pokud dítě vypráví, naslouchejte mu, nepřerušujte ho.
- Pokud dítě mlčí, nesnažte se nutit je, aby hovořilo.
- Nenuťte dítě, aby se svléklo, pokud máte podezření, že by mohlo mít na těle zranění.
- Neukazujte zranění dítěte ostatním.

Řekněte dítěti, co bude následovat

- Neslibujte nic, co nemůžete dodržet, neslibujte mu např., že to, co vám právě řeklo, bude Vaše tajemství. Je důležité dítěti vysvětlit, že o některých tajemstvích se musí mluvit, aby se někomu mohlo pomoci nebo zabránit tomu, aby byl někdo zraněný. Řekněte dítěti, že o situaci budete hovořit pouze s lidmi, kteří se mu budou snažit také pomoci.
- Odpovídejte na otázky dítěte srozumitelně a jednoznačně. Pokud se vás např. dítě zeptá, jestli bude muset jít tatínek do vězení, můžete odpovědět pouze, že nevíte, že o tom rozhodují jiní lidé.

Co by mělo v rozhovoru určitě zaznít?

- Násilí není vina dítěte, to, co se doma odehrává, není jeho vina.
- Za násilí nemohou ani sourozenci.
- Za násilí je odpovědný ten, kdo se ho dopouští.
- Je velmi dobře, že se rozhodlo o situaci někomu říci.
- Nikdo nemá právo se k někomu chovat násilně a to ani v rodině, ani když je silnější, ani když je to rodič.
- Násilí dítě nemůže zastavit samo, ale jen s pomocí okolí, proto je tak důležité, že se svěřilo.

V případě, že zjistíte, že dítě je ohroženo domácím násilím, kontaktujte Oddělení sociálně právní ochrany dětí. Jedná-li se o dítě, které je svědkem násilí vůči své matce, informujte o vašem kroku také matku dítěte, jelikož tento krok může změnit dynamiku násilného vztahu a je potřeba, aby měla oběť možnost zajistit své bezpečí a připravit se na možnou eskalaci násilí.